

BRANITELJI I BRANITELJKE
LJUDSKIH PRAVA NA
ZAPADNOM BALKANU

IZVEŠTAJ

Branitelji i braniteljke ljudskih
prava na Zapadnom Balkanu

Crna Gora

IMPRESUM

Izdavač

Civil Rights Defenders

Za izdavača

Goran Miletić

Direktor za Evropu

Autor

Sena Marić

Prevod

Ana Knežević

Dizajn

Marko Kovačevski

Štampa

Zeppelin

Tiraž

50

Ova publikacija je rezultat istraživačkog projekta sprovedenog od strane Instituta za evropsku politiku - Skoplje za Civil Rights Defenders

SAŽETAK

Ovaj izvještaj procjenjuje pravni i institucionalni okvir kao i političke, društvene i materijalne okolnosti u kojima branitelji i braniteljke ljudskih prava (u daljem tekstu: BLJP --*prim. prev.*) rade u Crnoj Gori. BLJP u Crnoj Gori suočavaju se sa raznim problemima tokom nastojanja u postizanju prava svojih klijenata i zahtijevanju širih političkih promjena. Ove probleme dodatno pogoršava činjenica da njihov status pravno nije priznat. Kao posljedica, BLJP nemaju nesmetan pristup institucijama koje bi im mogle olakšati rad, niti uživaju institucionalnu zaštitu u slučajevima prijetnji ili pritisaka političkih ili društvenih aktera.

Crna Gora pregovara pristupanje Evropskoj uniji već sedam godina, što je u velikoj mjeri poboljšalo usklađenost njenog zakonodavstva sa pravnim naslijeđem Evropske unije, često donoseći najbolje međunarodne standarde i prakse. Međutim, primjena standarda i uspostavljanje institucija koje su u stanju da unapređuju i štite ljudska prava još uvijek predstavljaju izazov. Pored toga, opšti nedostatak poimanja savremenog pojma ljudskih prava, kao i tradicionalizam, predrasude i stereotipi koji su prisutni u crnogorskom društvu nastavljaju da budu izvorište diskriminacije žena i marginalizovanih grupa. Ovim rad BLJP biva čak zahtjevniji.

Uporedo sa drugim državama Zapadnog Balkana¹, na Crnu Goru se povremeno upućuje kao na *zatočenu državu*. Svojevrsna osobina njene političke scene je činjenica da tokom posljednje tri dekade njom vlada ista partija. U tom kontekstu, i neiznenadujuće i zabrinjavajuće je da je sve izraženija percepcija visoke diskriminacije po osnovu političkog pripadništva.² Ovo posebno utiče na BLJP koji se, po prirodi svog posla, često suočavaju sa organima državne uprave, te često bivaju diskreditovani jer ih ovi posmatraju kao svoje političke protivnike. Ovo čini mobilizaciju političke volje presudno važnom u postizanju neke promjene u zvaničnom načinu verbalnog izražavanja o BLJP—koji su žigosani kao neprijatelji društva i države—da bi se priznalo da njihov rad doprinosi postizanju boljeg društva za sve.

Da bi se ovo ostvarilo, glavna odgovornost je na organima državne uprave, koji moraju ustanoviti jedan smisleni dijalog sa BLJP. Nadalje, za postizanje odgovarajućeg priznavanja i efikasnosti njihovog rada, potrebno je da sami BLJP ali i mediji i međunarodna zajednica učine više.

¹ Evropska komisija, "Vjerodostojna perspektiva proširenja i pojačano angažovanje Evropske Unije na Zapadnom Balkanu", februar 2018. Dostupno na adresi: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/communication-credible-enlargement-perspective-western-balkans_en.pdf

² Centar za građansko obrazovanje, "Percepcija političke diskriminacije sve izraženija" CG, kratak pregled rezultata ankete javnog mnijenja, februar 2019. Dostupno na adresi: <http://cgo-cce.org/en/2019/02/28/percepcija-politicke-diskriminacije-sve-izrazenija/#.XbkL9JNKh0s>

CRNA GORA

1. UVOD

Ovaj izvještaj je dio regionalnog istraživanja koje analizira izazove i ograničenja sa kojima se suočavaju BLJP na Zapadnom Balkanu. Ovaj izvještaj se usredsređuje na Crnu Goru, i obuhvata ocjenu pravnog okvira u pogledu rada BLJP; mapiranje kršenja, fizičkih nasrtaja, uznemiravanja, i drugih povreda građanskih i političkih prava BLJP; institucionalne prepreke njihovom radu; rodni aspekt identifikovanih problema i ograničenja, te preporuke za poboljšanje uslova u kojima BLJP rade.

Izvještaj se oslanja na mnoštvo međunarodnih standarda za ocjenjivanje položaja BLJP. Njegova srž je usredsređena na Deklaraciju Ujedinjenih nacija iz 1998. godine o pravu i odgovornosti pojedinaca, grupa i društvenih organa da unapređuju i štite univerzalno priznata ljudska prava i temeljne slobode (Deklaracija Ujedinjenih nacija o braniteljima ljudskih prava).

U ovom izvještaju, pojam branitelja ljudskih prava (BLJP) odnosi se na svakoga ko djeluje pojedinačno, odnosno udruženo sa drugima u unapređivanju i ulaganju nastojanja u zaštitu i ostvarivanje ljudskih prava i temeljnih sloboda na nacionalnom i međunarodnom nivou. Štaviše, pojam braniteljki ljudskih prava (WHRDs - Skraćenica na engleskom jeziku, za množinu, ženski rod. --*prim. prev.*) upućuje na žene koje, pojedinačno ili udruženo sa drugima, djeluju u unapređivanju ili zaštiti ljudskih prava, uključujući prava žena i pitanja rodne ravnopravnosti, i zbog sličnosti situacija sa kojima se suočavaju, ovaj pojam takođe obuhvata muškarce i nebinarne pojedince koji rade na pitanjima rodne ravnopravnosti.

Ovaj izvještaj procjenjuje položaj BLJP u Crnoj Gori, putem analize relevantnog međunarodnog i domaćeg zakonodavstva i izvještaja i dokumenata, kao i putem stavova i iskustava BLJP, koji su skupljeni tokom polustrukturiranih razgovora³ koji su sprovedeni u avgustu i septembru 2019. godine.

2. OPŠTI KONTEKST

"Zakoni nijesu prepreka. Naprotiv, pravni okvir je prilično progresivan....Ali mi nemamo odgovarajuću primjenu....Naše institucije koriste sva ovlašćenja koja su im data zakonima o zaštiti ljudskih prava. Takođe imamo neku vrstu samocenzure u okviru insitucija..."⁴- ovih nekoliko rečenica iz razgovora, koji su sa BLJP vođeni tokom pripremanja ovog izvještaja, jasno sažimaju stanje zaštite ljudskih prava u Crnoj Gori.

U cjelini, okruženje u kome BLJP – novinari, aktivisti i oni koji rade za nevladine organizacije (NVO) – koji u principu rade u Crnoj Gori, značajno je nazadovalo u posljednjih nekoliko godina. Krajem 2017. godine i naročito tokom 2018. godine, država je bila svjedok talasa nezakonitih razrješenja kritički orijentisanih predstavnika nevladinih organizacija iz raznih tijela koja prate rad javnih institucija. Ovo "čišćenje" je imalo dvije negativne posljedice. Naime, ova važna tijela su ostala bez nezavisnih glasova koji su obezbjeđivali da institucije, čiji su rad pratili, funkcionišu u najboljem javnom interesu. Sa druge strane, svim kritički orijentisanim licima poslata je jasna poruka da nijesu dobrodošli u takvim tijelima, iako postojeći zakoni garantuju nezavisnost i pluralizam predstavljanja.⁵ Ova razrješenja su stavljena na snagu glasanjem u Skupštini. Važno je sjetiti se, ipak, da su u ovom periodu Skupštinu u potpunosti činili predstavnici vladajuće većine, jer je opozicija bojkotovala rad u Skupštini zbog prethodnih političkih odluka. Neki od ovih koji su razriješeni podnijeli su tužbe sudu, ali mnogi od njih nijesu mogli svoje predmete da iznesu na ročište, jer je Vrhovni sud preventivno izdao "pravno uputstvo" koje upozorava sudije da ne prihvate predmete, zagovarajući da sudovi ne treba da ispituju odluke Skupštine. Ovo je snažno osporeno među pravnim ekspertima i nevladinim organizacijama, i privuklo pažnju Evropske komisije, jer poništava ustavno propisanu ravnotežu vlasti i vodi do pravne nesigurnosti i kršenja prava građana koje je Skupština mogla nezakonito da razriješi zbog vršenja slobode izražavanja mišljenja koje je drugačije od mišljenja vladajuće većine.

U međuvremenu, nazadovanje medijskih sloboda je nastavljeno. U periodu između 2014. i 2018. godine zvanično je registrovan 31 slučaj fizičkog napada na novinare, njihovu imovinu i imovinu medijskih kuća. Nijedan od slučajeva fizičkih napada na novinare, uključujući ubistvo Duška Jovanovića, glavnog urednika dnevnih novina *Dan*, 2004. godine, nije na odgovarajući način procesuiran i riješen. Nedavno je jedan broj visokih državnih funkcionera javno priznao da slučaj ubistva Jovanovića i slučaj ubistva u pokušaju novinara nedjeljnika *Monitor*, Tufika Softića, najverovatnije nikada neće biti riješeni zbog neprofesionalnog vođenja istrage. Istovremeno, ne postoji nijedna javna evidencija da je to loše vođenje podlijeglo istrazi, niti da je za to utvrđena ičija odgovornost.⁶

Nadalje, sredinom 2018. godine, vladajuća partija je stvarno preuzela kontrolu u javnom emiteru, poslije serije politički motivisanih i nezakonitih smjena nepristrasnih članova rukovodstva, uključujući smjene Andrijane Kadija, generalne direktorice Radio-televizije Crna Gora (RTCG), Vladana Mićunovića, direktora Televizije Crne Gore (TV

³ Za potrebe izrade ovog dokumenta, sprovedeno je četrnaest intervjua, od kojih pet sa ženama i tri sa LGBTI+.

⁴ Intervju br. 1, predstavnici medija, 28. 08. 2019. and Intervju br. 10, predstavnik građanskog društva, 03. 09. 2019.

⁵ Između ostalog, ovo uključuje razrješenje Gorana Đurovića i Nikole Vukčevića iz Savjeta RTCG i Vanje Čalović iz Savjeta Agencije za sprječavanje korupcije.

⁶ <https://www.vijesti.me/vijesti/drustvo/ne-ocekuje-se-napredak-u-predmetima-ubistva-jovanovica-i-napada-na-softica>, <https://www.slobodnaevropa.org/a/ubistvo-dusko-jovanovic-tuzilac-umor/30171641.html>

CG), Aleksandra Mirkovića, direktora TV CG-e i glavnog urednika TV CG-e, uprkos upozorenjima i protivljenjima koji su stizali iz Evropske unije, Sjedinjenih Država i drugih međunarodnih aktera.⁷ Ovo je smjesta dovelo do značajne promjene u tonu i sadržini programa vijesti, koji je sada u najvećoj mjeri u službi izvršne vlasti⁸ i u osnovi zatvoren za sve iskreno kritičke glasove, uključujući glasove BLJP.

Indirektna cenzura, to jeste Vladina ulaganja u medije po sopstvenom nahodjenju i na netransparentan način, preko oglašavanja i drugih usluga i ugovora o uzajamnoj pomoći, nastavila je da izobličava medijsko tržište, sa predvidivim uticajem na profesionalizam medija i istraživačko izvještavanje. Ovo pitanje još uvijek nije pravno uređeno, iako novi nacrt zakona o medijima (trenutno u postupku) mora da se bavi pitanjem državne potrošnje na medijski sektor.

Istovremeno, provladini mediji su pokrenuli jedan broj diskreditujućih kampanja protiv najglasnijih i kritički orijentisanih lidera građanskog društva, uz aktivno učesće funkcionera vladajuće partije i Vlade. Iako ova često korišćena retorika mizoginista ponekad može da se tumači kao podsticanje na nasilje, institucije im nijesu izrekle nijednu kaznu, a žrtve su bile prisiljene da pravdu traže pred sudovima. Ovo je bio vrlo težak period za BLJP, kao i za kritički orijentisan sektor nevladinih organizacija u principu. Međutim, prije nego da ubijede javnost, ove diskreditujuće kampanje su očito skrenule njenu pažnju na važnost ovih nezavisnih glasova. Rezultati ankete javnog mnijenja, koja je sprovedena 2019. godine, pokazali su da je visok stepen povjerenja u nevladine organizacije – viši nego u Vladu.⁹ Kritika koja je stigla od međunarodnih aktera kao i spoznaja da javni napadi nijesu učinili ništa da utišaju najglasnije kritičare vjerovatno su bili razlog zbog koga su organi državne uprave na kraju odustali od ovih kampanja. Ipak, odbijanje organa državne uprave da sarađuju sa nevladinim orgaizacijama i BLJP je jasno, jer je dokazano ograničenim mehanizmima konsultacija, odbijanjem da se prihvate preporuke o pravnim i političkim promjenama, nestavljanjem informacija na raspolaganje ili neodgovaranjem na zahtjeve za slobodan pristup informacijama, te nestabilnošću javnih izvora finansiranja za nevladine subjekte.¹⁰

Jedan broj odredaba Zakona o krivičnom postupku ostavlja veliki prostor organima državne uprave da po sopstvenoj odluci koriste izvjesne pravne instrumente za uznemiravanje kritički orijentisanih aktivista. Svaka sumnja u postojanje kriminalne djelatnosti je dovoljna da dozvoli tužiocima da nalože drastične mjere sakupljanja podataka i nadzora, uključujući nabavljanje listinga telefonskih poziva, hapšenja, pritvaranja, saslušavanja, pretrese stambenog prostora, mjere tajnog nadzora, itd. Umjesto da za takvim mjerama posegne na pažljiv i proporcionalan način, u gonjenju se—prema onome što kažu naši sagovornici—te mjere često koriste za istragu čak i pri sumnji u sitne prekršaje.¹¹ Ovo takođe snižava nivo povjerenja u pravosuđe i stvara jednu atmosferu u kojoj se građani ne osjećaju zaštićeno.

Uprkos ukupnoj podršci nevladinim organizacijama i povjerenju u njih, mišljenje opšte javnosti je karakterisano tradicionalnim načinom razmišljanja, koje posao zaštite prava marginalizovanih grupa čini sve izazovnijim. Prema tome, 71% građana misli da državu treba da vodi snažan vođa koga će ljudi slijediti, 68% misli da je najvažnija uloga žene u društvu da bude dobra supruga i majka, dok 31% misli da brakovi između pripadnika različitih nacionalnosti predstavljaju prijetnju nacionalnom integritetu. Štaviše, ogromna većina građana, to jeste preko četiri petine vjeruje—po osnovu opažanja, saznanja ili ličnog iskustva—da u Crnoj Gori postoji politička diskriminacija.¹²

Prema informacijama od jednog broja BLJP, opšte okruženje još uvijek nije pogodno za unaprjeđivanje i zaštitu prava LGBTI+ populacije. "Kod nas postoji kulturna homofobija, institucionalna homofobija, napadi od crkve, a sada imamo i homofobiju koja se širi u Skupštini, što je besmisleno... U posljednje vrijeme trpimo vrijeđanja koja stižu iz različitih političkih partija, u raznim formama, kao što su nedostatak podrške zakonodavstvu koje je temelj naših prava, direktno suprotstavljanje čak i od manjinskih partija koje su dio vladajuće koalicije, ili direktna diskreditujuća kampanja iz Demokratskog fronta", rekao je jedan BLJP koji zagovara unaprjeđivanje prava LGBTI+ populacije.¹³

Žene u Crnoj Gori su vlasnice svega 4% stambenog prostora, 8% zemljišta i 14% objekata za odmor. Ovaj nedostatak vlasništva nad imovinom umanjuje njihove šanse za stručno usavršavanje i nezavisnost, zbog čega često nijesu voljne da prijave nasilje u porodici ili da napuste okruženja u kome trpe nasilje.¹⁴ Tradicionalne uloge i patrijarhalna gledišta još uvijek obeshrabruju žene u mnogim oblastima djelatnosti, uključujući zapošljavanje i predstavljanje u društvenom i političkom životu, posebno na višim položajima gdje se donose odluke. Ovo takođe dovodi do diskriminatornih praksi koje se, između ostalog, održavaju i u relativno visokom procentu selektivnih abortusa i snažnog društvenog pritiska na žene da se odriču naslijeđa u korist muškog člana porodice.¹⁵ Ovaj

koncept je posebno težak za braniteljke ljudskih prava, koje nalaze malo javne podrške za svoj rad. Braniteljke ljudskih prava, koje smo intervjuisali, takođe se žale na snažan negativan uticaj crkve i vjerskih zajednica u širenju konzervativnih ideja, koje nijesu štetne samo za manjine i žene u principu, već i otežavaju zagovaranje ljudskih prava za ove grupe.¹⁶

3. PRAVNI OKVIR

Ustav Crne Gore propisuje da potvrđeni i objavljeni međunarodni sporazumi i opšteprihvaćena pravila međunarodnog prava obrazuju sastavni dio unutrašnjeg pravnog poretka države i imaju primat nad domaćim zakonodavstvom u slučaju kada se njihove odredbe razlikuju od domaćih.¹⁷ Ustav takođe sadrži odredbe koje odražavaju odredbe iz Deklaracije Ujedinjenih nacija o braniteljima ljudskih prava u pogledu prava kao što je pravo na zaštitu (čl. 6, 19, 28, 37), pravo na djelotvorni pravni lijek (čl. 20, 32), pravo na slobodu mišljenja i izražavanja (čl. 46, 47), pravo na slobodu okupljanja (član 32), pravo na slobodu udruživanja (član 53), pravo na neometan pristup javnim tijelima i komunikaciju sa njima (član 56), pravo na mirni protest (čl. 46, 47, 76) i pravo na pristup finansiranju (član 53).

Od proglašenja svoje nezavisnosti 3. juna 2006. godine, Crna Gora je postala strana potpisnica brojnih međunarodnih sporazuma i konvencija. Poslije sticanja članstva u pojedinačnim međunarodnim organizacijama, Crna Gora je podnijela izjave države sljedbenice za jedan broj konvencija Ujedinjenih nacija (UN), Savjeta Evrope (CoE – skraćenica na engleskom jeziku ---*prim.prev.*), Međunarodne organizacije rada (ILO - skraćenica na engleskom jeziku ---*prim.prev.*), itd.¹⁸ Aktivna saradnja je takođe ustanovljena sa Organizacijom za bezbjednost i saradnju u Evropi (OSCE - skraćenica na engleskom jeziku ---*prim.prev.*) u području zaštite ljudskih prava i temeljnih sloboda, kao i u unaprjeđivanju vladavine prava i daljoj demokratizaciji društva. Crna Gora je trenutno članica Savjeta Ujedinjenih nacija za ljudska prava.

Posljednji Univerzalni periodični pregled (UPR – skraćenica na engleskom jeziku ---*prim.prev.*) Crne Gore donio je 169 preporuka, od kojih je Crna Gora prihvatila 159. Pet preporuka je predloženo u vezi sa BLJP. Estonija, Austrija, Grčka, SAD i Nizozemska su sve imale slične preporuke u vezi sa sveobuhvatnim, nepristrasnim i nezavisnim istragama i izvođenjem pred lice pravde počinilaca fizičkih napada na BLJP (naročito na novinare i medijske kuće), u skladu sa međunarodnim standardima pravičnog suđenja, te obezbjeđivanjem njihove sigurnosti.¹⁹ Sve preporuke su prihvaćene.

Podnijeti su Periodični izvještaji o primjeni Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima (ICCPR), Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (ICESCR), Međunarodne konvencije za zaštitu svih lica od prisilnog nestanka (ICCPEd), Konvencije o pravima lica sa invaliditetom (CRPD), Konvencije o pravima djeteta (CRC), Konvencije o eliminisanju svih oblika rasne diskriminacije (CERD), Konvencije o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW), itd. Istovremeno, Crna Gora je pokazala značajno kašnjenje u ispunjavanju svojih međunarodnih obaveza da podnese izvještaje Komitetima Ujedinjenih nacija. Ovo ukazuje na neophodnost podizanja nivoa svijesti institucija o značaju ovih izvještaja i uspostavljanja funkcionalnih mehanizama za blagovremeno izvještavanje, što uključuje sve zainteresovane strane i osnaživanje njihovih kapaciteta da ispune preuzete obaveze. Započeo je proces izrade nacionalnih mehanizama za praćenje sprovođenja preporuka nadležnih tijela Ujedinjenih nacija. BLJP su napomenuli da ovo nije transparentan i inkluzivan proces i da se oni suočavaju sa preprekama u pribavljanju važnih informacija u pogledu ovoga.²⁰ (--- U ovom pasusu, osim posljednje skraćenice, sve prethodne su na engleskom jeziku ---*prim.prev.* ---).

Kada je u pitanju Savjet Evrope, Crna Gora je strana potpisnica Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda. Crna Gora je takođe potvrdila jedan veliki broj drugih konvencija, uključujući Okvirnu konvenciju za zaštitu nacionalnih manjina i Konvenciju o sprječavanju i suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija).

Građani Crne Gore imaju mogućnost da podnesu predstavku Evropskom sudu za ljudska prava (ECHR - skraćenica na engleskom jeziku ---*prim.prev.*) u Strazburu, i oni tu mogućnost koriste. U najvećem broju slučajeva, BLJP angažuju se u obavještanju podnosilaca o ovoj mogućnosti i pomažu im da pripreme predstavke, te javnosti saopštavaju presude. Izvršavanje presuda Evropskog suda za ljudska prava je prilično efikasno i jasno je da crnogorske institucije uveliko poštuju Evropski sud za ljudska prava. Međutim, primjena sudske prakse Evropskog suda za ljudska prava u domaćim sudovima je još uvijek neujednačena, pri čemu sa pozitivnom tendencijom, ali

7 https://eeas.europa.eu/delegations/montenegro/46057/statement-spokesperson-dismissal-management-montenegro-public-broadcaster_en, https://eeas.europa.eu/delegations/montenegro/46974/dismissal-tv-cg-director-micunovic-deteriorates-situation-rtcg_en, <https://me.usembassy.gov/wp-content/uploads/sites/250/Human-Rights-Report-for-2018-Montenegro-released-in-March-20191513-KB.pdf> (strana 9)

8 <https://www.pcnen.com/portals/2018/11/02/kvalitativna-analiza-emisija-dnevnik-2-tv-cg-emitovanih-u-septembru-2018-godine/>

9 Na žalost, ne postoje posebne informacije vezane za BLJP; međutim, kako oni rade kao članovi nevladinih organizacija, može se pretpostaviti da se ovo odnosi i na njih.

10 Institut Alternativa (IA), Centar za građansko obrazovanje (CGO), Centar za razvoj nevladinih organizacija (CRNVO), Centar za monitoring i istraživanje (CEMI), "Crna Gora između lidera i simulatora reformi", mart 2018., strana 10.

11 Centar za građansko obrazovanje, "Barometar ljudskih prava u Crnoj Gori, 2019.

12 Centar za građansko obrazovanje, "Percepcija političke diskriminacije sve izraženija", februar 2019. Dostupno na adresi: http://cgo-cce.org/en/2019/02/28/percepcija-politicke-diskriminacije-sve-izrazenija/#.Xb9H_EVKh0s

13 Intervju br. 10, predstavnik građanskog društva, 03. 09. 2019.

14 Ministarstvo za ljudska i manjinska prava Crne Gore, "Plan aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti (PAPRR) 2017-2021 sa programom sprovođenja za period 2017.-2018.", strana 27, mart 2017. godine. Dostupno na adresi: <http://www.mmp.gov.me/ResourceManager/FileDownload.aspx?rid=285226&rType=2&file=Action%20Plan%20for%20Achieving%20Equality%20APAGE%202017-2021.pdf%20>

15 Izvještaj iz sjenke nevladinih organizacija o primjeni Konvencije o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW - skraćenica na engleskom jeziku) u Crnoj Gori. Dostavljen 67. Sjedinici Komiteta za eliminisanje diskriminacije žena - CEDAW, 03.-21. jul 2017. Podgorica, jun 2017. Dostupno na adresi: https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared%20Documents/MNE/INT_CEDAW_NGO_MNE_27715_E.pdf

16 Intervju br. 12, predstavnik građanskog društva 04. 09. 2019.

17 Ustav Crne Gore, član 9, Službeni list br. 1/2007. Dostupno na adresi: <http://www.skupstina.me/index.php/en/ustav-crne-gore>

18 Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (uključujući Opcioni protokol uz Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, koji za cilj ima ukidanje smrtno kazne); Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (uključujući Opcioni protokol); Konvencija protiv torture i drugih surovih, nečovječnih i ponižavajućih postupanja i kažnjavanja (CAT - skraćenica na engleskom jeziku ---*prim.prev.*) (uključujući Opcioni protokol); Konvencija o eliminisanju svih oblika rasne diskriminacije (ICERD - skraćenica na engleskom jeziku ---*prim.prev.*); Konvencija o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW - skraćenica na engleskom jeziku ---*prim.prev.*) (uključujući Opcioni Protokol); Konvencija o pravima djeteta; Konvencija o pravima lica sa invaliditetom (uključujući Opcioni protokol); Međunarodna konvencija o pravima svih radnika-migranata i članova njihovih porodica; i Opcioni protokol uz Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima; Konvencija o smanjenju broja lica bez državljanstva; 69 konvencija Međunarodne organizacije rada, itd.

19 Savjet Ujedinjenih nacija za ljudska prava, "Izvještaj Radne grupe o Univerzalnom periodičnom pregledu – Crna Gora", april 2018. Dostupno na adresi: <https://undocs.org/en/A/HRC/38/13>

20 Intervju br. 12, predstavnik građanskog društva, 04. 09. 2019.

sa nedostatkom (pro)aktivnog utvrđivanja lične odgovornosti u identifikovanim kršenjima koje je Evropski sud za ljudska prava potvrdio. Činjenica da niži sudovi imaju bolji radni učinak od sudova više instance jeste paradoksalna, ali bi se mogla objasniti činjenicom da sudovi niže instance zapošljavaju mlađe sudije koji tečnije govore strane jezike i koji su voljniji da uče i primjenjuju nove prakse.

Prilikom otvaranja pristupnih pregovora sa Crnom Gorom, Evropska unija je započela sa Poglavljem 23 (Pravosuđe i temeljna prava) i Poglavljem 24 (Pravda, sloboda i bezbjednost), kako bi obezbijedila maksimalnu pažnju usvajanju domaćeg zakonodavstva koje se tiče ljudskih prava, te osnaživanju institucija koje su nadležne za zaštitu ovih prava. Iz toga proizilazi da je pravni okvir, koji je sada na snazi, u velikoj mjeri odgovarajući. Primjena ovog okvira i pravilno funkcionisanje odgovornih institucija još uvijek ostaju najveći problemi.

Institucije i tijela, koji su nadležni za unapređivanje i zaštitu ljudskih prava u Crnoj Gori, mogu biti *nezavisni* ili biti dio jedne od grana vlasti: *zakonodavne*, *izvršne* ili *sudske* vlasti. *Nezavisne institucije* su: Ustavni sud, Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore (Ombudsman) i Agencija za zaštitu ličnih podataka i slobodan pristup informacijama. U okviru *zakonodavne* grane vlasti su Skupštinski Odbor za ljudska prava i slobode i Odbor za rodnu ravnopravnost, koji se direktno bave ljudskim pravima, ali je neophodno napomenuti da je ovo takođe jedno pitanje od zajedničkog značaja za još nekoliko odbora. *Sudski* dio vlasti predstavljaju sudovi i tužilaštvo, pri čemu je u *izvršnoj grani vlasti* glavno tijelo Ministarstvo za ljudska i manjinska prava kao centralni državni odsjek nadležan za oblikovanje politika koje se tiču zaštite ljudskih prava i sloboda i zabrane diskriminacije. Takođe postoji nekoliko radnih tijela za praćenje i nadzor sprovođenja politika za zaštitu i ispunjavanje ljudskih prava i sloboda. Ova su Socijalni savjet, Savjet za vladavinu prava, Savjet za brigu o licima sa invaliditetom, itd. Crnogorska Vlada je u prošlosti imala Savjet za sprečavanje diskriminacije (koji je prestao da postoji 2016. godine).

Međutim, ovaj dobro razvijeni institucionalni sistem pati od uticaja partijske politike i, prema tome, nije efikasan u obezbjeđivanju odgovarajuće zaštite prava svih građana. Čak su i nezavisne institucije pokazale jasnu pristrasnost: u svim slučajevima u kojima tužilac ozbiljno osporava interese donosilaca političkih odluka, Ustavni sud daje podršku vladajućim strukturama i njihovim odlukama. U ostalim slučajevima, sukobi između različitih pravnih instanci podrivaju autoritet Ustavnog suda i predvidivost odluka. Bilo je slučajeva u kojima je Ustavni sud ukinuo odluku Vrhovnog suda, a Vrhovni sud samo potvrdio svoju odluku u ponovljenom postupku, pri čemu otvoreno pokazujući nepoštovanje autoriteta Ustavnog suda. U cjelini gledano, efikasnost i transparentnost rada pravosuđa ostaje problem koji često naglašavaju i međunarodne i domaće interesne grupe. *"Rasprostranjeno je vjerovanje da pravosuđe nije nezavisno, već je pod nezakonitim političkim uticajem, i zasigurno postoje slučajevi u kojima ovo utiče na postupke, posebno u predmetima fizičkih napada na BLJP ako organi državne uprave smatraju konkretnog BLJP neprijateljem."*²¹

Ombudsman neprestano poboljšava radnu uspješnost u zaštiti ljudskih prava. Međutim, očigledno je da Ombudsman rijetko djeluje proaktivno i vrlo rijetko vrši pritisak u javnosti da bi spriječio ili ograničio kršenja izvjesnih ljudskih prava. BLJP iznose pritužbe da institucije ne poštuju u potpunosti Ombudsmanove preporuke, ali takođe vide prostor za Ombudsmana da preduzme javno zagovaranje o pitanjima koja su relevantna za BLJP.²² Agencija za zaštitu ličnih podataka i slobodan pristup informacijama mora imati proaktivnu ulogu u bavljenju "čutanjem administracije", to jeste propustom da se informacije od javnog interesa stave na raspolaganje javnosti, ali je najskorijim izmjenama i dopunama Zakona o slobodnom pristupu informacijama ova mogućnost ukinuta. Isto tako, BLJP podnose Agenciji prigovore u vezi sa pristupom informacijama, na koje se, zbog upornog manjka zaposlenih, odgovori čekaju dugo, ponekad čak godinama. Ovo predstavlja sve veći problem za rad BLJP.²³

4. GRAĐANSKA I POLITIČKA PRAVA BRANILACA I BRANITELJKI LJUDSKIH PRAVA

Nalazi u nastavku ne predstavljaju sveobuhvatnu zbirku slučajeva kršenja, već prije primjere i situacije koje su identifikovane tokom našeg istraživanja i razgovora vođenih sa BLJP – novinarima, aktivistima i predstavnicima nevladinih organizacija koje su aktivne u različitim područjima. Ovi slučajevi su odabrani da ilustruju izazove sa kojima se BLJP redovno suočavaju, uključujući izazove koji proizilaze iz propusta nadležnih ustanova da pravilno rade.

BLJP i novinari u Crnoj Gori imaju podijeljena mišljenja kada su u pitanju njihova opažanja slobode sopstvenog izražavanja ili slobodnog izvještavanja, i ona variraju od *ni slobodno*, *niti ograničeno* do *vrlo slobodno*. Novinari izdvajaju cenzuru kao glavni oblik ograničavanja u njihovom radu, ali takođe upozoravaju na prisustvo samocenzure, što je reakcija na strah od gubljenja zaposlenja ili postajanja žrtve uznemiravanja i prijetnji. Neki od njih takođe ukazuju na činjenicu da njihovi dostavljači informacija takođe praktikuju samocenzuru i da su rijetko voljni da podijele informacije sa novinarima. Veća je vjerovatnoća da BLJP ukazuju na probleme čutanja administracije, birokratiju i teškoću dobijanja pristupa informacijama. "Imamo ograničen pristup informacijama i sagovornicima, posebno kada se podaci odnose na opredjeljivanje javnog novca, pa onda na dobijanje odgovora od funkcionera na naša pitanja, itd."²⁴

BLJP takođe upozoravaju na odsustvo odgovarajućih podataka koji su neophodni za praćenje različitih oblika diskriminacije, što takođe otežava procjenjivanje dejstva postojećih politika i predlaganje poboljšanja.²⁵ Svi oni osjećaju da nema reakcije čak i kada obezbijede dokaze da izvjesne institucije ne funkcionišu kako treba. Ono što je važno jeste da neki napominju da je vjerovatnije da se BLJP, koji se bave manjinskim grupama i direktnim pružanjem usluga žrtvama kršenja ljudskih prava (primjera radi, LGBTI+ populacija, omladina, žrtve nasilja u porodici) lično suočavaju sa prijetnjama porodice ili prijatelja žrtava ili počinitelja, jer *"Crna Gora je mala, a društvena stigma snažna"*²⁶.

Sloboda okupljanja

U 2017. godini, Ministarstvo unutrašnjih poslova pokušalo je da zabrani okupljanje ispred državnih institucija, ali se zajedničkim djelovanjem BLJP i organizacija građanskog društva uspjelo da se ta odluka ukine jer je predstavljala sistematsko kršenje prava na slobodu okupljanja.²⁷ Broj javnih okupljanja se povećao, a broj onih koja su zabranjena je opao. U cjelini gledano, tokom 2018. godine bilo je 518 mirnih javnih okupljanja, policija je zabranila sedam i registrovala šest javnih okupljanja koja nijesu najavljena unaprijed. Crnogorska policija i tijela tužilaštva nijesu našli da su svi počinioci i oni koji su naložili njihovo djelovanje odgovorni za policijsku torturu koju su izvršile specijalne antiterorističke jedinice tokom protesta 2015. godine. Ustavni sud je potvrdio tri odluke da je istraga bila nedjelotvorna^{28,29,30}, ali je Tužilaštvo odložilo podizanje novih optužbi, a Uprava policije nije preduzela korake za interno kažnjavanje onih koji su bili odgovorni za upotrebu sile, i nikako nije saradivala sa Tužilaštvom tokom trajanja istraga. Jedan predmet čeka rješenje pred Evropskim sudom za ljudska prava.

Prema kazivanju BLJP, formalno ne postoje nijedne stvarne prepreke slobodi okupljanja. *"Međutim, pritisci su neznani i ljudi su svjesni toga i zbog toga su nevoljni da učestvuju. Primjera radi, možete lako da dobijete dozvolu, ali biće tu dronovi, dostavljači informacija poslati da sakupe informacije o učesnicima, itd. Pored ovoga, veliki broj ljudi je zaplašen ili se osjeća zaplašeno gubitkom zaposlenja ako budu viđeni na protestima. Sve to ima uticaja."*³¹

U 2018. godini preduzeti su prvi koraci za izvršavanje odluka o uvođenju video nadzora na javnim mjestima u nekoliko velikih opština, kao što su Glavni grad Podgorica, Nikšić, Bar, Kotor i Herceg Novi. Ovo je naišlo na kritike kao bespotrebno uplitanje u ljudska prava, posebno u slobodu okupljanja, ali su organi državne uprave to odbranili i opravdali potrebama istraga mogućih dešavanja kriminalnih djelatnosti i prekršaja u tim mjestima. Iako nije pribavilo neophodno odobrenje Agencije za slobodan pristup informacijama i zaštitu podataka, Ministarstvo unutrašnjih poslova nastavilo je instaliranje trošeci značajna finansijska sredstva.³² Ovo predstavlja dodatni indirektni pritisak na BLJP, i doprinosi jednoj ukupnoj klimi nepovjerenja i straha koji su štetni za rad BLJP.

²⁴ Intervju br. 11, predstavnik medija, 04. 09. 2019.

²⁵ Intervju br. 4, predstavnik građanskog društva, 29. 08. 2019.

²⁶ Intervju br. 12, predstavnik građanskog društva, 04. 09. 2019.

²⁷ Institut Alternativa, "Nevladine organizacije protiv zabrane protesta na bulevaru ispred Skupštine – Odbrana Ustavnog prava na slobodu mirnog okupljanja", maj 2017. Dostupno na adresi: <https://institut-alternativa.org/en/ngos-against-the-ban-of-protest-at-the-boulevard-in-front-of-the-parliament-defending-the-constitutional-right-to-peaceful-assembly/>

²⁸ Odluka Ustavnog suda u predmetu U-III br. 354/17 od 25. jula 2017. godine koja se tiče ustavne žalbe M. Martinovića protiv Državnog tužilaštva zbog nepostupanja po njegovoj prvobitnoj tužbi protiv Uprave policije zbog torture. Primjerak Odluke pribavila nevladina organizacija Akcija za ljudska prava putem zahtjeva za slobodan pristup informacijama. Dostupno (u verziji na crnogorskom jeziku) na adresi: <http://www.hracion.org/wp-content/uploads/hra-USTAVNI-SUD.pdf>

²⁹ Akcija za ljudska prava, "Slučaj Martinović: Odluka Ustavnog suda Crne Gore u predmetu nedjelotvorne istrage policijske torture", od 8. novembra 2017. Dostupna na adresi: <http://www.hracion.org/2017/11/08/8112017-martinovic-case-decision-of-the-constitutional-court-of-montenegro-in-case-of-ineffective-investigation-of-police-torture/?lang=en>

³⁰ Akcija za ljudska prava, "Sud usvojio dvije žalbe za neistražene policijske torture u ulici Zlatara 2015. godine", od 21. juna 2017. godine. Dostupno (u verziji na crnogorskom jeziku) na adresi: <http://www.hracion.org/2017/06/21/2162017-usvojena-ustavna-zalba-zbog-neistrazene-policijske-torture-u-ulici-zlatara-2015-godine/>

³¹ Intervju br. 3, predstavnik građanskog društva, 28. 08. 2019.

³² Dnevne novine "Dan", "Ministarstvo unutrašnjih poslova planira kupovinu kamera iako im Agencija nije dala odobrenje za postavljanje video-nadzora", 02. februar 2019. Dostupno (u verziji na crnogorskom jeziku) na adresi: <https://www.dan.co.me/?nivo=3&rubrika=Drustvo&clanak=682001&datum=2019-02-02>

²¹ Intervju br. 5, predstavnik građanskog društva, 29. 08. 2019.

²² Intervju br. 14, predstavnik građanskog društva, 19. 09. 2019.

²³ Intervju br. 14, predstavnik građanskog društva, 19. 09. 2019.

Sloboda udruživanja

Ne postoje nijedne formalne prepreke slobodi udruživanja u okviru postojećeg ustavnog i pravnog okvira, i nijedan od BLJP nije prijavio nijedne probleme u ovom pogledu.

Međutim, treba napomenuti da je tokom 2018. i 2019. godine nekoliko velikih i uticajnih nevladinih organizacija, koje su finansirane iz inostranstva, dovedeno u navodnu vezu sa Džordžom Sorošom, iako već deceniju njegova Fondacija nema kancelariju u Crnoj Gori. Negativno tumačenje svakog udruživanja sa Džordžom Sorošom i korišćenje istog kao sredstva za diskreditaciju nevladinih organizacija predstavlja strategiju koja je u regionu prisutna od devedesetih godina, ali nikada nije bila široko zastupljena u Crnoj Gori. Međutim, tokom 2018. i 2019. godine opoziciona koalicija Demokratskog fronta, koja objedinjuje konzervativne i nacionalne snage, sve više pribjegava takvoj retorici.

U isto vrijeme diskreditujuće kampanje, koje vode organi državne uprave u provladinim medijima, etiketirale su neke nevladine organizacije kao 'neprijatelje države' zbog njihovog pokušavanja da, tokom svoje komunikacije sa Evropskom komisijom i drugim institucijama Evropske unije i predstavnicima država članica Evropske unije, podignu crvenu zastavicu u vezi sa situacijom u Crnoj Gori.^{33,34} Kritički orijentisane nevladine organizacije okrivljene su za "pokušavanje zaustavljanja pristupnih pregovora" jednostavno zbog nastojanja da podignu nivo svijesti o problemima i nedostatku političke volje za evropeizaciju na strani Crne Gore.³⁵

BLJP izvještavaju o svom podlijeganju *ad hoc* finansijskim i poreskim kontrolama, koje su ponekad u stanju da oduzmu značajno vrijeme za njihov rad.³⁶ Primjera radi, posljednjih godina Crna Gora primjenjuje decentralizovani sistem kroz koji Vlada, u svojstvu Ugovornog organa Evropske unije, opredjeljuje dio sredstava iz fondova Evropske unije nevladinim organizacijama. Korisnici iz nevladinih organizacija, poznati po autonomnosti rada, prijavljuju opsežne i česte kontrole na licu mjesta, koje se ne primjenjuju u projektima koje finansira Evropska unija i kojima upravlja Delegacija Evropske unije u državi. Poreska uprava Crne Gore ima pravo da vrši kontrole, ali ovo se radi bez ikakvih selekcionih kriterijuma i neujednačeno, što za rezultat ima da neke nevladine organizacije prolaze kroz kontrole nekoliko puta, a neke nikada. Ovo se smatra dijelom mjera indirektnog pritiska.

"Veliki broj onih koji ukazuju na kršenje ljudskih prava, koje je često povezano sa korupcijom, suočavaju se sa pokušajima organa državne uprave da ih diskredituju uz podršku provladinih medija."³⁷ Takođe predstavlja gotovo jednoglasni zaključak intervjuiranih BLJP povezanih sa medijskim kućama i NVO.

Sloboda mišljenja i izražavanja

Sloboda izražavanja je zagarantovana Ustavom i domaćim zakonodavstvom. Ipak, i BLJP i novinari napominju da je sloboda izražavanja u praksi pod prijetnjom propusta države da procesuiraju fizičke napade na novinare i medije. Ovo obuhvata potpuni nedostatak identifikovanja počinitelaca kao i tendenciju formulisanja optužbi na način koji vodi do izricanja blagih kazni ili kraćeg perioda zastare. Novinari zbog toga osjećaju da neki napadači imaju zaštitu organa državne uprave, da su pod prijetnjom čak i kada prolaze pored institucija, te da moraju prestati sa istraživanjem ili odustati od objavljivanja svojih nalaza.

Sa izmjenama Zakona o državnim simbolima i Danu državnosti Crne Gore, Vlada je uvela izvjesna ograničenja slobode mišljenja i izražavanja—primjera radi, propisivanje kazni za lica koja ne ustanu dok se izvodi himna.³⁸ S obzirom da je motiv u pozadini ove izmjene bio politički, to jeste konkretno usmjeren na pripadnike političkih pokreta i udruženja koja su prethodno praktikovala takvo ponašanje, ovu izmjenju je pratila žestoka diskusija o odgovarajućoj ravnoteži između slobode izražavanja i pravne sigurnosti.

Uopšteno govoreći, BLJP i novinari saglasni su da nezakoniti politički uticaj na ustanove, posebno od vladajuće političke partije, ostaje glavno ograničenje. Takav uticaj se vrši da bi se obezbijedila lojalnost partiji, i u suprotnosti je sa javnim interesom i principom odgovornosti. Zajedno sa prekomjernom birokratijom, praksom čutanja administracije i potpunim nedostatkom transparentnosti, može nametnuti značajna ograničenja radu BLJP i medija, te nastojanjima pojedinačnih građana da pristupe svojim pravima. "Problem je što institucije nijesu nezavisne, već politički vodene, zatočene dugogodišnjom vladavinom jedne partije i, prema tome, nijesu u službi građana ili javnosti, ne osjećaju kao svoju obavezu iznošenje informacija, da su otvorene... mislim da ovo predstavlja najozbiljniji problem."³⁹

33 Rudović, M. "Đukanović opet hrabri pristalice da linčuju njegove kritičare", nezavisni dnevnik "Vijesti", 13. april 2018. Dostupno (u verziji na crnogorskom jeziku) na adresi: <https://www.vijesti.me/vijesti/politika/dukanovic-opet-hrabri-pristalice-da-lincuju-njegove-kriticare>

34 Kabinet Premijera Crne Gore, Služba za odnose sa javnošću, "Tivat - Duško Marković i Federika Mogerini: Crna Gora odlično napreduje ka Evropskoj uniji", 19. april 2018. Dostupno (u verziji na crnogorskom jeziku) na adresi: <http://www.predsjednik.gov.me/vijesti/184007/Tivat-Dusko-Markovic-i-Federika-Mogerini-CG-odlicno-napreduje-ka-EU.html>

35 Muk, S. "Sloboda narodu!", blog Instituta Alternativa, 10. Maj 2018. Dostupno na adresi: <https://institut-alternativa.org/en/blog-freedom-to-the-people/>

36 Intervju br. 7, predstavnik građanskog društva, 29. 08. 2019. i Intervju br. 14, predstavnik građanskog društva, 19. 09. 2019.

37 Intervju br. 11, predstavnik medija, 04. 09. 2019.

38 "Antena M" portal, "Kazne i do 20.000 eura: Istanje zastava na državnim institucijama biće obavezno, kao i ustajanje na himnu", 4. Oktobar 2018. Dostupno (u verziji na crnogorskom jeziku) na adresi: <https://www.antenam.net/index.php/politika/95818-kazne-i-do-20-000-eura-istanje-zastava-na-drzavnim-institucijama-bice-obavezno-kao-i-ustajanje-na-himnu>

39 Intervju br. 1, predstavnik medija, 28. 08. 2019.

Pored nekih slučajeva "čvrste" (direktno---*prim.prev.*) cenzure, rasprostranjenija ('meka' (indirektna---*prim.prev.*)) cenzura vrši se prvenstveno kroz politicizovane, po slobodnoj procjeni određene i netransparentne raspodjele javnog novca i subvencija medijima.⁴⁰ Ispitanici su takođe napomenuli važnost samocenzure. "Samocenzura je posebno prisutna u provladinim medijima, jer znam iz ličnog iskustva da postoje novinari čije obrazovanje i profesionalizam bi ih navelo da izvještavaju drugačije da su zaposleni u nekoj drugoj medijskoj kući, ali se previše plaše da ne razljute svoje vlasnike ili centre moći koji kontrolišu njihove vlasnike i urednike. Nema mnogo prilika za zapošljenje u Crnoj Gori, posebno ne na neodređeno vrijeme, tako da oni štite svoje radno mjesto i izvor prihoda."⁴¹ Uobičajeno je poimanje da najveći broj novinara pokušava da uskladi svoje stavove sa internom uređivačkom politikom, kako bi sačuvali svoja radna mjesta. "Način na koji se ugovori o zapošljavanju formulišu razlikuje se uveliko: u nekim medijskim kućama neke od ugovora treba smatrati nezakonitim na osnovu Zakona o radu, dok u drugim oni čak nijesu ugovori o zapošljavanju, već ugovori o radu i zavise od uspjeha u radu. U medijskim kućama, koje su u vlasništvu države, postoje primjeri kolega koji su diskriminirani, ponižavani, otpušteni i takod dalje, i sve ovo zajedno vodi u jednu situaciju u kojoj novinari moraju pažljivo da razmišljaju o onome što im je dozvoljeno da kažu, a da ne budu direktno cenzurisani."⁴²

Novinari dalje napominju da vrše samocenzuru da bi zaštitili sami sebe od negativnog javnog mišljenja, a posebno kada su u pitanju ljudska prava marginalizovanih grupa. "Kao novinari suočavamo se sa ograničenjima koja je stvorilo opšte konzervativno gledište društva koje nije spremno da prihvati neke priče. Nedavno, nekoliko dana poslije objavljivanja intervjua sa jednim transrodnim muškarcem, taj je čovjek doživio brutalan fizički napad. Dakle, bivate dovedeni u situaciju kada ste nevoljni da uradite takve intervjue jer brinete da i vaši ispitanik i vi sami možete doživjeti fizički napad. Ograničava nas društvo i brige o reakcijama publike. A, istovremeno, nečiji problemi se ne rješavaju."⁴³

Komentari na novinskim Internet stranicama i u društvenim mrežama ostaju glavni prostor za napade i govor mržnje. U 2018. godini, dodatni "efekat zebnje" kod medija došao je sa pokušajem ubistva Olivera Lakić, novinarke nezavisnog dnevnika *Vijesti*. Lakićevićeva je već bila doživjela fizički napad i primala prijetnje nakon njenih priča koje su istraživale krijumčarenje cigareta. Uprkos obećanjima organa državne uprave i velikog interesovanja međunarodne zajednice, počinioci nijesu izvedeni pred lice pravde. Ovaj slučaj je ostao neriješen.

Oprost za napade na novinare

"Mislim da ovaj režim izaziva vrstu agresije prema medijima i novinarima koji kritikuju režim i institucije. Institucije su zatočeni vladajuće partije, nemaju slobodu da istraže ove slučajeve, već ih radije prikrivaju jer se plaše da saznaju gdje i do koga bi ih profesionalna istraga dovela..."⁴⁴ kazao je jedan od ispitanika. Drugi je napomenuo da "većina prijetnji novinarima i napada na njih može da se prati do nekoga u vladi ili do organizovanog kriminala, i da iz tog razloga počinioci ne bivaju kažnjeni..."⁴⁵ istrage su samo simulacije koje se odražuju kao odgovor na politički pritisak koji stiže iz međunarodne zajednice i Evropske komisije.⁴⁵

Rodni aspekti građanskih i političkih prava BLJP

Svi izazovi sa kojima se suočavaju BLJP podjednako važe i za braniteljke ljudskih prava. Međutim, pored ovoga, braniteljke ljudskih prava se takođe suočavaju sa okruženjem koje još uvijek ne prepoznaje jednakost žena. Prema tome, vjerovatnije je da braniteljke ljudskih prava trpe napade i za svoj rad u svojstvu braniteljki ljudskih prava i u svojstvu pripadnica svom polu, što je dokazano mizoginijom koja je karakterisala skorašnje diskreditujuće kampanje protiv nekih braniteljki ljudskih prava. Ove su takođe vodili provladini mediji sa ciljem diskreditovanja njihovog intergiteteta i ugleda koji uživaju u javnosti, koji su izuzetno važni za djelotvoran rad braniteljki ljudskih prava.

Crna Gora je bila među prvim državama koje su potvrdile Istanbulsku konvenciju, ali je to imalo malo uticaja u praksi kada govorimo o borbi protiv nasilja nad ženama. Žene još uvijek pate zbog nedostatka odgovornosti državnih službenika koji ne sprovede zakon s dužnom pažnjom. Takve prakse se odražavaju u politici indirektnih kažnjavanja zbog nasilja u porodici i nasilja po osnovu pola, niskom nivou odobrene zaštite žrtava i oprosta počiniocima nasilja. Sve ovo podriva nastojanja braniteljki ljudskih prava i smanjuje ženama pristup pravdi. Sprovedenje konačnog zaključka Konvencije o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW – skraćena na engleskom jeziku ---*prim.prev.*) iz jula 2017. godine i preporuke Grupe eksperata Savjeta Evrope za borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, ekspertske tijela za praćenje Istanbulske konvencije (GREVIO – skraćena na engleskom jeziku ---*prim.prev.*) iz oktobra 2018. godine, još uvijek je izazov.^{46,47}

40 Kerševan Smokvina T. i drugi. "Analiza crnogorskog medijskog sektora sa preporukama za usklađivanje sa standardima Savjeta Evrope i Evropske unije", Izvještaj za Savjet Evrope, 29. decembar 2017. godine. Dostupno na adresi: <https://rm.coe.int/montenegro-media-sector-inquiry-with-the-council-of-europe-and-europea/16807b4dd0>

41 Intervju br. 1, predstavnik medija, 28. 08. 2019.

42 Intervju br. 11, predstavnik medija, 04. 09. 2019.

43 Intervju br. 9, predstavnik medija, 02. 09. 2019.

44 Intervju br. 1, predstavnik medija, 28. 08. 2019.

45 Intervju br. 11, predstavnik medija, 04. 09. 2019.

46 Komitet Ujedinjenih nacija za eliminisanje diskriminacije žena (CEDAW), "Zaključna zapažanja o drugom periodičnom izvještaju Crne Gore", 21. jul 2017. Dostupno na adresi: [https://digitallibrary.un.org/search?f1=author&as=1&sf=title&so=a&rm=&m1=e&p1=UN.%20Committee%20on%20the%20Elimination%20of%20Discrimination%20against%20Women%20\(67th%20sess.%20-%202017%20-%20Geneva\)&ln=en](https://digitallibrary.un.org/search?f1=author&as=1&sf=title&so=a&rm=&m1=e&p1=UN.%20Committee%20on%20the%20Elimination%20of%20Discrimination%20against%20Women%20(67th%20sess.%20-%202017%20-%20Geneva)&ln=en)

47 Grupa eksperata Savjeta Evrope za borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (GREVIO), "Izvještaj o (osnovnoj) procjeni zakonodavnih i drugih mjera kojima se primjenjuju odredbe Konvencije Savjeta Evrope o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija) – Crna Gora. Izvještaj za Savjet Evrope, 25. oktobar 2018. godine. Dostupno na adresi: <https://rm.coe.int/grevio-report-montenegro/16808e5614>

Braniteljke ljudskih prava kažu da primjena podzakonskih akata, kao što je Protokol iz 2018. godine o sprječavanju, borbi protiv i zaštiti od nasilja u porodici i nasilja po osnovu pola nad ženama, nije temeljna. Prema tome, one ne proizvodi vidna dejstva i institucije ne reaguju na odgovarajući način na njihove intervencije, što u nekim slučajevima dovodi do ponovljenih djela nasilja.

"Svaki korak se suočio sa izazovima, počev od onih lične prirode, pri čemu unoseći slobodu koja vam pripada u ovo društvo i postajući aktivan, onda opstanak u svojstvu aktiviste, uvijek odlučno idući naprijed sa malim brojem drugih ljudi koji pokušavaju da se bave nasiljem i osnaže druge dok se oni sami svakodnevno suočavaju sa nasiljem... Dodajte ovome nedostatak razmijevanja na strani institucija. I morate da idete korak po korak. Izazovi su brojni, vrijeme prolazi, pravda ne dolazi kada je potrebna ljudima, a sloboda je još uvijek fantastika za mnoge od nas."⁴⁸

5. FIZIČKI NAPADI, UZNMIRAVANJA I OGRANIČENJA SA KOJIMA SE SUOČAVAJU BLJP

Pravo na zaštitu

Pravni sistem ne prepoznaje BLJP kao posebnu kategoriju, niti im obezbjeđuju ijednu odgovarajuću zaštitu ili olakšava pristup institucijama koje su nadležne za zaštitu ljudskih prava. Ovo se dešava uprkos činjenici da ih njihovo djelovanje jasno stavlja pod povećan rizik od verbalnih i fizičkih napada i da je učestalost takvih napada intenzivirana tokom 2018. i 2019. godine.

Dok ne postoji odgovarajuća statistika o primjeni mjera nadzora, BLJP vjeruju da su mnogi među njima pod nadzorom i da se takve mjere određuju ne samo za istragu lošeg ponašanja, već i za sakupljanje informacija o 'kritičarima vlade'. U makar jednom slučaju, presuda suda je potvrdila ovu sumnju.⁴⁹ Po više tužbi se vrši istraga, jer su pravni zastupnici nekih medijskih kuća—koje su bile angažovane u privlačenju pažnje na praznine u policijskim istragama nasilja protiv novinara—otkrili da su i one podlijegale mjerama nadzora, po svojoj prilici u pokušaju da se sakupe optužujući dokazi koje bi bilo moguće koristiti za ućutkivanje.⁵¹ Istovremeno, najskoriji dostupan izvještaj o dejstvima ovih mjera, koji je Ministarstvo pravde dostavilo skupštinskom Odboru za politički sistem, pravosuđe i upravu u junu 2015. godine, našao je da su ove mjere bile sasvim nedjelotvorne za prikupljanje dokaza o stvarnoj kriminalnoj djelatnosti.⁵³ Tužilaštvo je podiglo optužnice protiv vrlo malog procenta ljudi koji su bili pod mjerama nadzora tokom izvještajnog perioda, i još manjem broju su izrečene presude.

Društvene mreže postaju najčešći kanala za verbalne napade i uznemiravanja BLJP. Skoro svi oni prijavili su prijetnje, koje su primili preko društvenih mreža, ali i putem elektronske pošte i telefonskih poziva. Veliki broj njih je pokušao da prijavi takve slučajeve, ali su gotovo sve te tužbe tužiocima odbacili, jer u njima nijesu našli dokaze kriminalne djelatnosti ili dovoljno osnova za podizanje optužnica. BLJP napominju da medijske diskreditujuće kampanje takođe postaju popularan metod protiv BLJP. Dok uvredljiva podmetanja i okrivljivanja ostaju uobičajena pojava, "sve manje i manje njih stiže direktno od državnih funkcionera, već učestalije od ljudi koji vjerovatno rade indirektno za njih."⁵⁴

BLJP takođe ukazuju na provladine nevladine organizacije u nastajanju (takozvane vladine nevladine organizacije (GONGO - u originalu: government-organized non-governmental organizations---*prim.prev.*)), i na sve prisutniju praksu "dodjeljivanja privilegija organizacijama sa kojima Vlada želi da radi i čiji rad nije transparentan."⁵⁵

Često se pominju pritisci koje vrše organi državne uprave i ljudi koji su povezani sa organima državne uprave, iako su često indirektniji u odnosu na pritiske koji dolaze od anonimnih lica koja ponekad šalju prijetnje preko društvenih mreža. U principu, rizik po bezbjednost opstaje, posebno za BLJP koji rade za LGBTI+ lica, istraživačke novinare ili preglasne i kritički orijentisane aktere.

Napadi putem Internet-a

Jedna braniteljka ljudskih prava je izjavila da je jedan partijski aktivista otvorio lažnu Facebook stranicu, na kojoj je etiketirao kao "najveće zlo u Crnoj Gori". Uprkos činjenici da je preko 100 ljudi to prijavilo, Facebook to nije smatrao problemom. "Ostavila sam to tako. Znam ime tog lica, i znam da je sklon nasilju [u porodici]."⁵⁶

Pravo na djelotvorni pravni lijek

Tokom traženja djelotvornog pravnog lijeka, kao i tokom svog rada, BLJP se često suočavaju sa preprekama tokom pribavljanja neophodnih dokumenata—zbog odlaganja postupanja ili potpunog nepostupanja institucija u ispunjavanju njihovih dužnosti po osnovu Zakona o slobodnom pristupu informacijama. BLJP su takođe ukazali da je Agencija za zaštitu ličnih podataka i slobodan pristup informacijama zapala u ćorsokak, jer su joj potrebne godine da odluči o prigovorima, time dodatno kršeći zakonske rokove i ostavljajući BLJP i druga lica bez djelotvornog pravnog lijeka.

Više zabrinjava to što nepostupanje institucija takođe vodi ka odsustvu gonjenja za napade na novinare i imovinu medija. Na sličan način, sporo i nestručno reagovanje napomenuto je u vezi sa prijetnjama upućenim istaknutim BLJP. Daleko od prostog nemara, nepostupanje u ovim slučajevima predstavlja političku izjavu, koja šalje poruku da nijesu svi jednaki pred zakonom i da zakoni ne štite sve građane.

"Nezavisnost institucija je ovdje od presudnog značaja. Propisi su u redu, nema problema ili ograničenja u propisima. Ali problem je što institucije ni ne funkcionišu, niti primjenjuju te propise. I, ako nemate nezavisne institucije, kako možete zaštititi ljudska prava? Hoćete li zaštititi samo one koji su iz partije kojoj vi pripadate? Državi je potrebno da prestane da bude jednopartijska država i da postane država koju propisuje Ustav, u kojoj postoji vladavina prava. Partijska država mora da se transformiše u onu koja radi u interesu svih svojih građana, bez obzira na njihovu političku, ideološku i nacionalnu pripadnost."⁵⁷

Institucije često ne reaguju na zahtjeve građana da im pomognu da vrše svoja prava, pa se oni okreću BLJP koji su izgradili viši uticaj i integritet nego institucije.

Uticaj i integritet BLJP

"Nakon što sam na svom Facebook profilu kritikovao nadležne institucije i zahtijevao pomoć, one su konačno pomogle dvojema ostarjelim beskućnicima. Bez odlaganja, uključili su se Centar za socijalni rad, Ministarstvo zdravlja, hitna medicinska pomoć, itd. i oni su smješteni u bolnicu i kao nijesu imali zdravstveno osiguranje."⁵⁸

Ovo je posebno uobičajeno kod braniteljki ljudskih prava, koje se bave pitanjima nasilja, pravima žena i djece, itd. Braniteljke ljudskih prava svjedoče da su primijetile različite i bolje rezultate sudskih procesa čiji su rad one pratile i da su žrtve imale bolji tretman nego u onim procesima koje nijesu pratile. U protekloj godini u Podgorici nije bilo nijednog slučaja da je neki muškarac udaljen iz porodice zbog nasilnog ponašanja. Ipak sve vrijeme, u sred nefunkcionisanja pravnih mehanizama za gonjenje i kažnjavanje nasilja u porodici, braniteljke ljudskih prava su primale pozive za prihvatanje žena sa jednim, dva, tri i čak četiri djeteta u skloništu.

"Takođe smo upravo imali slučaj jedne žene koja radi u jednoj privatnoj kompaniji i koja nije plaćena već mjesecima. Ona je samohrana majka, nema ugovor, zapravo radi bez ikakvih dokumenata. I kada sam pozvala i rekla da ću prijaviti poslodavca, on joj je odmah donio otprilike 20% ukupnog duga [od neisplaćenih plata]."⁵⁹

Takođe je prepoznat problem nedosljednosti u izvršavanju kazni. Isto tako, za veliki broj formi kršenja ljudskih prava sankcije su preblage čak i kada su u primjeni.⁶⁰ U principu, ovo doprinosi rasprostranjenosti kulture oprostata za kršenja ljudskih prava.

48 Intervju br. 2, predstavnik građanskog društva, 28. 08. 2019.

49 Dnevne novine "Dan", "Nezakoniti nadzor: Sud djelimično usvojio tužbu zaposlenih u MANS-u protiv države". 25. jun 2019., dostupno (u verziji na crnogorskom jeziku) na adresi: <https://www.dan.co.me/?nivo=3&rubrika=Hronika&clanak=701995&datum=2019-06-25>.

50 Boričić, M., "Nezakonito prisluškivanje u rukama sutkinje Feleć", nezavisni dnevnik "Vijesti", 2. decembar 2017, Dostupno (u verziji na crnogorskom jeziku) na adresi: <https://www.vijesti.me/zabava/nezakonito-prisluškivanje-u-rukama-sutkinje-felec>.

51 Radulović, Z. "Godišnjica obračuna Milivoja Katnića sa konkurencijom u sudu: Rodičev proces". Nedjeljnik "Monitor", elektronsko izdanje, 29. jun 2018. Dostupno (u verziji na crnogorskom jeziku) na adresi: <https://www.monitor.co.me/godinjica-obrauna-milivoja-katnia-sa-konkurencijom-u-sudu-rodiev-proces/>

52 Dnevne novine "Dan", "Istraga protiv devet inspektora zbog nezakonitog prisluškivanja", 27. jun 2019. Dostupno (u verziji na crnogorskom jeziku) na adresi: <https://www.dan.co.me/?nivo=3&rubrika=Vijest%20dana&datum=2019-06-27&clanak=702273>

53 Centar za građansko obrazovanje, Barometar ljudskih prava u Crnoj Gori, 2019.

54 Intervju br. 8, predstavnik građanskog društva, 02. 09. 2019.

55 Intervju br. 8, predstavnik građanskog društva, 02. 09. 2019.

56 Intervju br. 3, predstavnik građanskog društva, 28. 08. 2019.

57 Intervju br. 1, predstavnik medija, 28. 08. 2019.

58 Intervju br. 7, predstavnik građanskog društva, 29. 08. 2019.

59 Intervju br. 3, predstavnik građanskog društva, 28. 09. 2019.

60 Intervju br. 4, predstavnik građanskog društva, 29. 08. 2019.

Pravo na pristup međunarodnim tijelima i komunikaciju sa njima

U principu nema nijedne prepreke u pristupu međunarodnim tijelima i komunikaciji sa njima, ali BLJP i organizacije građanskog društva koje imaju najveći uticaj u oblikovanju izvještaja tih tijela, zbog svog dugogodišnjeg ugleda u državi, takođe postaju mete provladinih diskreditujućih kampanja. Stoga je podizanje nivoa svijesti u inostranstvu o problemima u Crnoj Gori povezano sa negativnim posljedicama u državi.

U situacijama kada domaće institucije djeluju kao vratari, neki BLJP prijavljuju da im je ograničen pristup forumima na kojima bi njihovo mišljenje mogli čuti međunarodni predstavnici. Primjera radi, jedna braniteljka ljudskih prava podijelila je svoje iskustvo podnošenja prijave za zadatak praćenja primjene Istanbulske konvencije, koje je jedno ekspertsko tijelo trebalo da sprovede na nivou države i o kome je trebalo izvijestiti Ujedinjene nacije. Ona je jedan od najboljih eksperata u ovom području, sa obimnim iskustvom. Rečeno joj je da bi njeno angažovanje proizvelo opstrukciju, i njena prijava je stavljena u stranu.⁶¹

Pravo na pristup finansiranju

Značajan broj donatora napustio je Crnu Goru skorijih godina, i to predstavlja glavno ograničenje za djelotvornost rada BLJP, posebno za one koji se tek uključuju ili čije je sjedište van glavnog grada. Negativno utiče i na fleksibilnost velikih nevladinih organizacija i otežava osnivanje novih nevladinih organizacija.

Članarine i dobrovoljni doprinosi od pojedinaca ili privatnih lica, čak i ako su predviđeni Zakonom o nevladinim organizacijama, vrlo su rijetki u praksi.

Tokom 2018. godine, Vlada je uvela decentralizovani sistem finansiranja, u okviru koga ministarstva imaju sopstvene budžete i određuju prioritete za finansiranje. Na taj način, nekih 3,3 miliona eura opredijeljeno je za podršku 254 projekta, uz dodatnih 85.000 eura kao sufinansiranje za projekte koje finansira Evropska unija.⁶² Ovo je uglavnom usmjereno na podršku državnim politikama i nije stvarno povoljno za BLJP, i pored ovoga odnosi se prvenstveno na projekte malog obima.

Prema kazivanju BLJP, ad hoc finansijske kontrole sprovode se kao mehanizam vršenja pritiska na kritički orijentisane nevladine organizacije.⁶³ Ne postoje pouzdani izvještaji o broju ovih kontrola. U jednom sistemu, koji je politicizovan i duboko zatočen partijama kao što je crnogorski sistem, borba za odbranu ljudskih prava često se tumači kao politički napad na ove institucije i pojedince, i oni reaguju "putem zloupotrebe institucija i pritisaka."⁶⁴

Diskriminacija tokom raspodjele sredstava za finansiranje

"Zbog stavova koje smo ja i organizacija koju vodim izrazili javno, organizacija je lišena pristupa sredstvima koja su dugo vremena ostala raspoloživa za druge organizacije. Osjetili smo direktne posljedice našeg kritičkog stava. Rezultat je činjenica da već 18 godina zakupljujemo kancelarijski prostor i jedina smo organizacija lica sa invaliditetom kojoj država nije obezbijedila kancelariju."⁶⁵

Rodni aspekti napada, uznemiravanja i ograničenja sa kojima se suočavaju BLJP.

Nedostatak obrazovanja u području ljudskih prava, kao i o etičkim i profesionalnim principima, takođe mogu predstavljati ograničenja radu BLJP, a posebno braniteljicama ljudskih prava koje rade na pitanjima LGBT+ populacije, konkretno onima koje su usredsređene na transrodna lica. One svjedoče da su čak i neka od lica, koja su radila u institucijama na takvim pitanjima, pokazala homofobiju, što im je otežalo da svoj posao rade na profesionalan način.⁶⁶

Slučajevi zločina iz mržnje i govora mržnje po osnovu roda/pola i rodnog identiteta počinju da se procesuiraju. Ali braniteljke ljudskih prava vjeruju da predstavnici javnih institucija nijesu upoznati sa specifičnostima zločina po osnovu roda/pola i govora mržnje i da nijesu zainteresovani da o njima uče. Takođe nalaze da je vjerovatnije da će nasilje po osnovu roda/pola i rodnog identiteta proći nekažnjeno. Braniteljke ljudskih prava takođe upozoravaju da je nasilje i uhođenje putem Internet-a postalo veliki problem, kao i da se nasilje putem Internet-a, iako je konačno prepoznato kao krivično djelo, još uvijek ne goni.⁶⁷

Braniteljke ljudskih prava takođe primaju više seksualnih prijetnji. One su uglavnom anonimne, ali ih nekada upućuju lica čije su supruge u centrima za prihvatanje i oni smatraju da su braniteljke ljudskih prava one koje "uništavaju temelj tradicionalnih porodičnih vrijednosti."⁶⁸

Bez povratne informacije ili postupanja po prijavljenoj prijetnji

Prijetnje ženama se još uvijek ne uzimaju dovoljno ozbiljno. Nedavno je jedna braniteljka ljudskih prava primila prijetnju koja je bila usmjerena i na nju i na organizaciju u kojoj radi, zbog njenog rada na pitanjima nasilja u porodici. Ova prijetnja je prijavljena policiji uz zahtjev za prioritet, jer je lice koje je uputilo prijetnju već poznato kao neko sa istorijom nasilja u porodici. Nije dostavljen nijedan odgovor predmetnoj braniteljki ljudskih prava.⁶⁹

Slično iskustvo je iznijela jedna aktivistkinja nevladine organizacije, koja je u žarištu pažnje i koja je u maju 2018. godine prijavila prijetnju smrću, i koja nikada nije dobila nijedan odgovor od policije o radnjama koje su preduzete da se istraži i kazni lice koje joj je uputilo prijetnje. Druga braniteljka ljudskih prava je podnijela krivičnu prijavu zbog govora mržnje putem Internet-a i u roku od nekoliko dana njene su optužbe odbačene, dok je na potpuno drugačiji način procesuirana jedna vrlo slična prijava govora mržnje putem Internet-a, koja je upućena jednom visokom državnom funkcioneru negdje otprilike u isto vrijeme.⁷⁰

Pored opštih osporavanja prava na pristup finansiranju sa kojima se suočavaju svi BLJP, braniteljke ljudskih prava suočavaju se sa dodatnim preprekama. Država ne opredjeljuje finansijska sredstva za podršku specijalizovanim službama za žene i djecu koji su iskusili nasilje po osnovu roda/pola i nasilje u porodici, i ovo se takođe ne nalazi među prioritetima međunarodnih donatora. Stoga se braniteljke ljudskih prava i nevladine organizacije za koje one rade neprestano bore za opstanak, a podrška i usluge koje one nude ostaju u granicama velikih gradova i centralnog regiona države.

61 Intervju br. 12, predstavnik građanskog društva, 04. 09. 2019.

62 Vlada Crne Gore, Održane konsultacije „Finansiranje projekata i programa NVO iz državnog budžeta - Godina dana primjene novih podzakonskih rješenja“ 20. Februar 2019. Dostupno (u verziji na crnogorskom jeziku) na adresi:

<http://www.gov.me/pretraga/196418/Odrzane-konsultacije-Finansiranje-projekata-i-programa-NVO-iz-drzavnog-budzeta-Godina-dana-primjene-novih-zakonskih-rjesenja.html>

63 Intervju br. 14, predstavnik građanskog društva, 19. 09. 2019

64 Intervju br. 4, predstavnik građanskog društva, 29. 08. 2019.

65 Intervju br. 13, predstavnik građanskog društva, 10. 09. 2019.

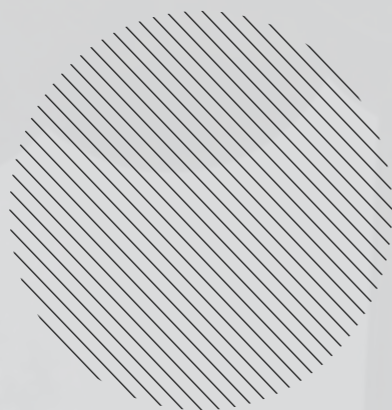
66 Intervju br. 2, predstavnik građanskog društva, 28. 08. 2019.

67 Intervju br. 3, predstavnik građanskog društva, 28. 08. 2019.

68 Intervju br. 3, predstavnik građanskog društva, 28. 08. 2019.

69 Intervju br. 6, predstavnik građanskog društva, 04. 09. 2019.

70 Intervju br. 12, predstavnik građanskog društva, 10. 09. 2019.

6. ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Obezbjedivanje punog uživanja ljudskih prava svih građana još uvijek je izazov u Crnoj Gori. Značajan napredak je postignut u uspostavljanju pravnog okvira za zaštitu ljudskih prava, ali još uvijek ne postoji politička volja da se ljudska prava postave među prioritete i da se javni interes postavi iznad interesa političkih partija. Prema tome, kada bi političke vlasti zaključile da podrška izvjesnim pravima ne bi ugrozila njihov položaj, progres bi mogao da se ostvari vrlo brzo. Primjera radi, ovo je slučaj sa pravima LGBTI+ lica, kod kojih je situacija značajno bolja nego što je bila samo nekoliko godina unatrag. Organi državne uprave obezbijedili su podršku organizaciji Parade Ponosa, pomogli izradu boljeg zakonodavstva i efikasnije reagovanje institucija za borbu protiv homofobije i transfobije, itd. Aktivisti LGBTI+ populacije izrazili su zadovoljstvo radnjama policijske zaštite. Ovo je takođe dobar primjer pozitivnog uticaja pristupnih pregovora, u kojima se o pravima LGBTI+ populacije razgovaralo u sklopu Poglavlja 23 (Pravosuđe i temeljna prava). Još uvijek nema odgovarajućeg bavljenja pitanjima rodne ravnopravnosti.

Nikakav napredak nije nastao za slobodu medija i bezbjednost novinara, uprkos nastojanjima raznih interesnih grupa. Gotovo svi slučajevi fizičkih napada na novinare ili imovinu medijskih kuća ostaju neriješeni, uključujući i najozbiljnije slučajeve – ubistvo i ubistvo u pokušaju. Funkcioneri priznaju da oni možda nikada neće biti riješeni. Ovo povećava osjećaj ličnog rizika među novinarima i aktivistima i može ih odvratiti od aktivnijeg angažovanja u poslu bavljenja ljudskim pravima.

BLJP smatraju da je, bez obzira na vrstu njihovog rada, povjerenje u nevladine organizacije i medije niže nego što su pokazali rezultati ankete javnog mnijenja. BLJP su saglasni da neki pojedinci u javnim institucijama pružaju podršku i da su njihovi kapaciteti za djelovanje poboljšani proteklih godina, ali takođe upozoravaju da oni ne predstavljaju većinu. U cjelosti gledano, odnosi između organa državne uprave i civilnog društva ostaju obojeni nepovjerenjem, ogorčenošću i ponekad čak tenzijama, uključujući periodične diskreditujuće kampanje organa državne uprave protiv BLJP i kritički orijentisanih nevladinih organizacija.

Na kraju, BLJP napominju da institucije nevoljno priznaju njihov rad, čak i tamo gdje su njihov doprinos i stručnost nesporni, što takođe znači da oni pokušavaju da izbjegnu uključivanje BLJP u poslove institucija ili u savjetodavna tijela. Braniteljke ljudskih prava iznose takođe da su čak i institucije od kojih se očekuje da zaštite žrtve nasilja u porodici ometale neke od sudskih i drugih postupaka koje su one pokrenule.⁷¹ Takođe su ukazale na slučajeve u kojima su dobile potpunu javnu i retoričku podršku, ali ne i stvarnu pomoć u praćenju stanja poslije postupaka.

"Ne mislim da postoje praznine, već da institucije ne rade u pravcu koji je predviđen pravnim okvirom. Imamo neku vrstu samocenzure u okviru institucija – neću se baviti time ako ne postoji pritisak, a ako postoji pritisak, pokušaću da se pretvaram da radim... To je poput hodanja bez pomjerenja naprijed, a rezultat je odsustvo svakog nastojanja da se identifikuju počinioci nasilja ili oni koji su ga naložili."⁷² Drugi ispitanik je naglasio da je "profesionalizam ključ unapređivanja u državnim poslovima i bilo bi dovoljno ako svi počnu da rade profesionalno – bez uplitanja jednih drugima u posao, bez pukog držanja govora, već posvećeno i istinski nepristrasno."⁷³

⁷¹ Intervju br. 12, predstavnik građanskog društva, 04. 09. 2019

⁷² Intervju br. 1, predstavnik medija, 28. 08. 2019.

⁷³ Intervju br. 9, predstavnik medija, 02. 09. 2019.

Na osnovu rezultata istraživanja, iznosimo sljedeće preporuke:

Državnim organima:

- ▶ funkcioneri moraju prestati da opisuju BLJP kao neprijatelje države samo zbog toga što oni vrše svoje pravo da izraze drugačije mišljenje. Time bi ublažili napetosti u odnosima između organa državne uprave i BLJP, što takođe predstavlja preduslov za uspostavljanje uveliko nužnog dijaloga i saradnje za iskorijenjivanje regulatornih i institucionalnih neuspjeha koji su identifikovani u ovom izvještaju;
- ▶ potrebno je da Vlada preispita svoje programe finansiranja i da obezbijedi opredjeljivanje sredstava u transparentnom procesu koji dopušta dovoljno vremena svim učesnicima da podnesu svoje zahtjeve i koji se zasniva na jasnim kriterijumima i postojanom sistemu ocjenjivanja, da bi obezbijedila odgovornost tokom potrošnje novca—koji pripada poreskim obveznicima—kroz ugovore u korist trećih lica. Nadalje, potrebno je da Vlada preispita i način na koji konceptualizuje prioritete svojih programa finansiranja, što je trenutno preusko definisano. Držeći ih u skladu sa sopstvenim strategijama i planovima aktivnosti, dio sredstava finansiranja potrebno je opredijeliti za zaštitu ljudskih prava i unapređivanje vladavine prava u širem smislu, umjesto usredsređivanja na vrlo uske i ponekad vrlo tehničke aspekte ovih pitanja kao što je to slučaj trenutno. Ovim je potrebno obezbijediti mogućnost bavljenja i pitanjima čija razmatranje je slabo vjerovatno među priroritetima sadašnje administracije, ali za kojim postoji jasna potreba i traženje u društvu. U vezi sa ovim, potrebno je da Vlada takođe razmotri uključivanje više velikih grantova u svoje planove, od kojih je najveći broj trenutno usredsređen na male raspodjele u vezi sa uskim ciljevima. Ovo bi smanjilo administrativno opterećenje za organe za nadzor i takođe dozvolilo radnje smislenog obima;
- ▶ institucije i državne agencije, čiji mandati obuhvataju saradnju sa BLJP, moraju zaštititi činjenicu da su uključeni u procese donošenja odluka i oblikovanja politika na istinski, a ne samo na simboličan način. Ovo ne bi osiguralo samo veću uključivost njihovih progama rada, već bi im dopustilo da imaju koristi od obimnog ekspertskog znanja BLJP;
- ▶ Tužilaštvo i Uprava policije moraju dati prioritet istragama fizičkih napada na novinare i imovinu medijskih kuća, a posebno u onim slučajevima čija zastara se približava. S obzirom na jasno izraženu nevoljnost državnih organa da efikasno vode ove istrage, potrebno je ispitati mogućnosti uključivanja nezavisnih eksperata;
- ▶ potrebno je da Tužilaštvo obezbijedi ujednačenu primjenu kriterijuma i praksi za gonjenje fizičkih napada i govora mržnje, da bi se izbjegli različiti pristupi sličnim slučajevima, a posebno kada se radi o BLJP. Ovim bi se podigao nivo javnog povjerenja u instituciju Tužilaštva, te takođe ohrabрили BLJP na direktniju saradnju sa Tužilaštvom umjesto što, iznoseći optužbe u medijima, ulažu nastojanja "da ga probude" kako bi preduzelo šta je potrebno;
- ▶ potrebno je da su tijela javnog sektora proaktivnija u objavljivanju informacija i otvorena za zahtjeve za slobodan pristup informacijama. Ovim bi se ograničio prostor za neprofesionalno ponašanje i podigao nivo javnog povjerenja u njihov rad, ali i podržale aktivnosti BLJP. Nadalje, potrebno je da je Agencija za zaštitu podataka i slobodan pristup informacijama efikasnija u bavljenju prigovorima protiv institucija koje ne postupaju u skladu sa zakonskim propisima za blagovremeno odgovaranje na zahtjeve za informacijama, jer njena sadašnji radni učinak baca sumnju na njenu namjenu;
- ▶ potrebno je da organi državne uprave, koji su nadležni za reformu javnog obrazovanja, sistematski uključuju obrazovanje o ljudskim pravima u zvanične planove obrazovanja, da bi se obezbijedilo široko prihvatanje ljudskih prava i upoznavanje sa mehanizmima za njihovu zaštitu. U ovom pogledu, potrebno je da BLJP budu pozvani u učionice da svoje iskustvo podijele direktno sa učenicima i studentima i time podignu nivo njihove svijesti o savremenom konceptu ljudskih prava;
- ▶ potrebno je da obrazovanje o ljudskim pravima čini dio programa za napredovanje u karijeri u okviru konkretne javne administracije. Ovo bi ohrabрило razvijanje kapaciteta institucija za ljudska prava i omogućilo sveobuhvatan i temeljan dijalog i saradnju sa BLJP u slijeđenju zajedničkih ciljeva;

Braniocima i braniteljima ljudskih prava:

- ▶ potrebno je da BLJP više sarađuju jedni sa drugima, uključujući i na unapređivanju javnog dijaloga o položaju i potencijalima BLJP, jer su intervjui pokazali da su tekući nivoi saradnje nedovoljni. Ovim bi se osnažila povezanost i povjerenje između njih samih i dodatno doprinijelo podizanju nivoa svijesti u javnosti o njihovom radu;
- ▶ potrebno je da BLJP koordiniraju inicijative čiji je cilj postizanje političkih promjena, da bi se obezbijedila šira podrška drugih aktera u okviru građanskog društva, medija, itd. i time ne samo mobilisala efikasnija podrška za njihove inicijative, već i izgradio konsenzus o neophodnosti i važnosti njihovog rada;
- ▶ potrebno je da se BLJP pobrinu da u svojim saopštenjima javnosti koriste konkretnije primjere kršenja ljudskih prava, jer se dokazalo da ovo efikasnije mobilise javno poimanje, empatiju i podršku;
- ▶ obavezno je da se BLJP pobrinu za transparentnost svoga rada, proaktivnim objavljivanjem finansijskih izvještaja na svojim Internet stranicama. Ovo bi preduhitriло pokušaje diskreditovanja njihovog rada i zaštitilo ih od uznemiravanja od organa državne uprave prerusenih u finansijske kontrole;

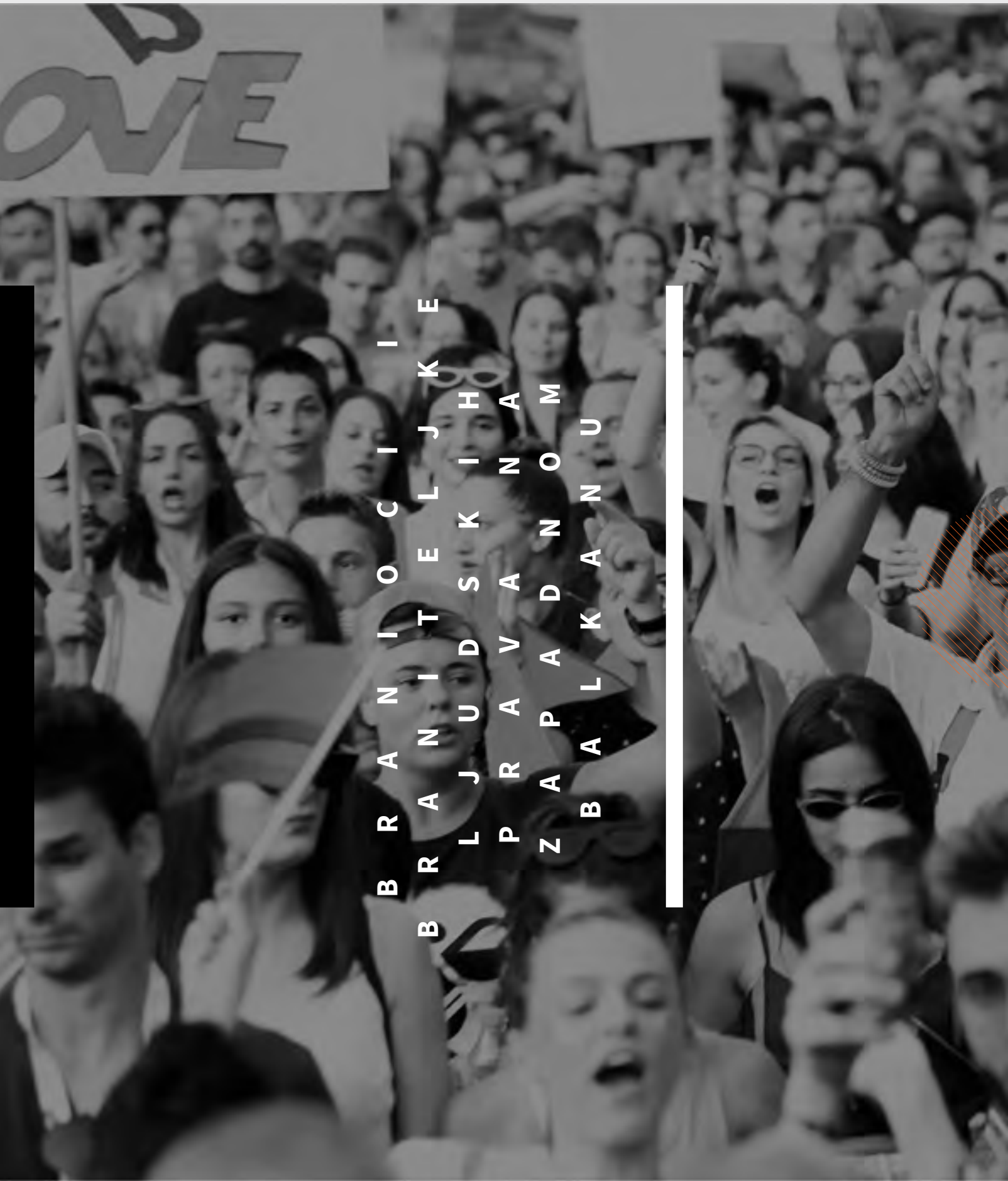
Medijima:

- ▶ omogućiti efikasno medijsko pokrivanje pitanja od javnog interesa, koje objektivno predstavlja rad BLJP, umjesto usredsređivanja na senzacionalističke priče i klikbejting⁷⁴. Ovim bi se doprinijelo podizanju nivo svijesti o složenosti njihovog rada, ali i rasprostiranju priča o uspjehu BLJP, koje mogu motivirati druge zainteresovane strane;
- ▶ osnažiti samoregulatorne mehanizme, da bi se ograničilo neprofesionalno izvještavanje, a posebno neosjetljivost vokabulara prema manjinama, govor mržnje ili izmišljene novosti u svim oblicima;
- ▶ njegovati bliskije odnose sa BLJP. Ovim bi se novinarima ne samo obezbijedio pristup vjerodostojnim izvorima informacija, već bi im se omogućio način da više nauče o ljudskim pravima i predočio način izvještavanja o njima uz razumijevanje;
- ▶ dosljedno medijski pokrivati slučajeve kršenja ljudskih prava, pri čemu osiguravajući odgovarajuće praćenje stanja nakon toga, i nadgrađivati kapacitete novinara za potrebe medijske pokrivenosti ovog područja. Ovim će se značajno podići kvalitet njihovog izvještavanja i takođe doprinijeti procesu obavještanja stanovništva države u vezi sa ljudskim pravima. Nadalje, ovim bi se naglasili nedostaci u institucionalnom okviru i mobilisala podrška za aktivnosti javnog zagovaranja koje BLJP sprovode;

Međunarodnoj zajednici:

- ▶ nastaviti pružanje i povećati nivo političke, tehničke i finansijske podrške za BLJP i odupirati se pritiscima organa državne uprave da se podrška povuče. Međunarodna podrška ostaje suštinski važna za BLJP u uslovima gdje su javna sredstva finansiranja i institucije vrlo daleko od pružanja alternative. Javna podrška međunarodnih aktera BLJP takođe predstavlja jedan značajan faktor sigurnosti BLJP, trajnost njihovog rada koji je presudno važan za korisnike njihovih djelovanja, i obezbjeđivanje okruženja koje im omogućava djelovanje u javnom zagovaranju;
- ▶ imati na umu preokretljivost reformi u domenu ljudskih prava i vladavine prava kao i praznine između formalnog usklađivanja i prakse, te postaviti Crnu Goru nazad u područja za prioritarno finansiranje. Ovim bi se doprinijelo uveliko neophodnoj podršci za BLJP da sprovedu radnje za kojima postoji dokazana potreba u društvu, ali koje nalaze malo mjesta u državnim programima, i time bi se pomoglo ublažavanje nazadovanja koje se dešava u jednom broju područja;
- ▶ održavati redovne sastanke sa BLJP prilikom zvaničnih posjeta državi i učiniti javno dostupnim informacije sa tih sastanaka. Ovo će uputiti signal organima državne uprave da međunarodna zajednica smatra BLJP važnim elementom državnog sistema za zaštitu ljudskih prava i olakšati njihovo prihvatanje u svojstvu partnera;
- ▶ potrebno je da Evropska unija proaktivnije i efikasnije koristi mehanizme koji su dostupni u okviru pristupnog procesa, kako bi se osiguralo da crnogorski organi državne uprave rade na sveobuhvatan način u pravcu izgradnje jednog funkcionalnog sistema koji se zasniva na vladavini prava, koji jamči bolje okruženje za rad BLJP i doprinosi izgradnji kulture ljudskih prava.

⁷⁴ Pozivanje na pretragu linkova sa šokantnim i senzacionalističkim naslovima na prvim stranama novina, često bezvrijednog sadržaja---prim.prev.

B R A N I O C I I I E
B R A N I T E L J K E
L J U D S K I H
P R A V A N A
Z A P A D N O M
B A L K A N U

